

культура населення Полесья“ (1987), „Полесьє. Матеріальна культура“ (1988), „Українські Карпати: Культура“ (1989) та ін.

Успішно долаючи незвідане на ниві української етнології, Р. Кирчів не забував і про свої традиційні наукові уподобання. Зокрема, в 1980 р. він успішно захистив докторську дисертацію „Український фольклор у польській літературі епохи Романтизму“, що дало можливість йому очолити відділ етнографії. У другій половині 1980-х рр. з'являється дослідження „Етнографічно-фольклористична діяльність „Руської трійці“ (1990). Водночас він доклав значних організаційних зусиль, щоб заснувати в Інституті народознавства відділ фольклористики.

Реалізувавши цей задум на практиці (1992), Р. Кирчів почав активно заповнювати значні прогалини у цій царині української науки своїми працями, зокрема монографіями: „Із фольклорних регіонів України“ (2002), „Етюдів до студій над українським народним анекдотом“ (Львів, 2008). Паралельно Р. Кирчів готує перевидання низки пам'яток українського народознавства: „Українське весілля“ Йосипа Лозинського (1992), „Нарис української міфології“ Володимира Гнатюка (2000), „Народні пісні в записах Григорія Ількевича“ (2003; співупорядник Григорій Дем'ян) та ін.

Зі середини 1980-х рр. під керівництвом М. Кирчіва було захищено 17 кандидатських і докторських дисертацій з етнології та фольклористики. Його перу належать важливі розділи навчальних посібників „Українське народознавство“ (1994, 2004, 2006) та „Етнографія України“ (1994, 2004).

Р. Кирчів брав активну участь у відновленні НТШ у Львові: на нарадах членів ініціативної групи 13 і 19 жовтня, нарешті, на Установчих зборах Товариства 21 жовтня 1989 р. Після того, як його обрали членом Президії та Ради, він завжди намагався розв'язувати загальні проблеми наукового єднання, з одного боку, як висококваліфікований спеціаліст, з другого — як свідомий Українець та Громадянин незалежної

України. Саме тому Президія Товариства неодноразово залучала народознавця до підготовки різних звернень до громадськості та вищих органів державної влади України, що озвучувались від імені НТШ чи його Президії: на відзначення 200 років від появи у друці перших трьох частин „Енеїди“ Івана Котляревського (1997), „Меморандуму до українського народу, до народів світу, до всіх людей доброї волі“ з нагоди трагічної дати в історії українського народу — 70-річчя Голодомору в 1932—1933 роках (2002), „Звернення до наукової спільноти і всіх людей доброї волі світу“ під час Помаранчевої революції (2004), „Відозви Загальних зборів Наукового товариства ім. Шевченка до громадськості про Голодомор в Україні“ (2006) та ін. Водночас учений був учасником усіх 20-ти Наукових сесій НТШ, причому більшу частину своїх доповідей оприлюднював перед членами всього Товариства на пленарних засіданнях Товариства. З його участю вийшли у світ три томи „Записок НТШ“ (ССХХІІІ, ССХХХ, ССХХІІ) та збірник „Відлуння Голодомору-геноциду 1932—1933: Етнокультурні наслідки Голодомору в Україні“ (2005), які підготували члени Секції етнографії та фольклористики. Не минав учений нагоди загадати про себе на шпальтах „Записок НТШ“, підготовлених науковцями інших структурних підрозділів Товариства — Філологічної секції (т. ССХХІХ, ССL) і Театрознавчої комісії (т. ССХХVІІ).

Очевидно, у стислому повідомленні неможливо охопити всі грані наукових зацікавлень, творчих здобутків і суспільно-громадських звершень такої постаті, як Роман Кирчів, котрий усе своє свідоме життя безкорисливо трудиться в ім'я рідного народу. Його праця в НТШ 21 жовтня 2009 р. була відзначена медаллю „20 років відновлення Наукового товариства ім. Шевченка в Україні“.

Бажаємо Ювілярові щасливого довголіття, міцного здоров'я та подальшої плідної праці на користь української національної науки.

Михайло ГЛУШКО

Життєвий і творчий шлях видатного українського математика і педагога, доктора фізико-математичних наук, професора, академіка-секретаря відділення математики та віце-президента Академії наук вищої школи України, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка (з 24 грудня 2007 р.), члена Українського, Американського, Австралійського, Бельгійського, Единбурзького, Лондонського математичних товариств, голови Науково-методичної ради Всеукраїнського товариства політв'язнів та репресованих Ніни Опанасівни Вірченко — це дорога „через терни до зірок“. Її життя

починалося з любові до України, яку їй прищепили в рідному домі. І ця велика сила любові стала основою духовного кредо, за яким вона жила і живе сьогодні: „Україна — понад усе!“

Народилася Ніна Вірченко 5 травня 1930 р. у с. Завадівка Корсунь-Шевченківського району на Черкащині. Батько Ніни був агрономом, а мати — медичною сестрою. Радянська влада засудила Опанаса Вірченка, колишнього старшину армії Української Народної Республіки, до страти. Але дружина з його приятелем улаштували йому втечу. А далі тривало щоденне життя — „під обухом сокири“.

До школи Ніна Опанасівна пішла в шість років. Училася зразково і ще в шкільні роки вирішила присвятити своє життя рідному народові і науці.

У містечку Червоному, що на Житомирщині, німці під час окупації дозволили організувати народну школу, в якій Ніна Вірченко вчилася у

У містечку Червоному, що на Житомирщині, німці під час окупації дозволили організувати народну школу, в якій Ніна Вірченко вчилася у

6 і 7 класах. Заходячи до класу, вчитель вітався: „Слава Україні!“, а учні відповідали: „Героям слава!“ І говорили в тій школі не лише про навчання, а й про незалежність України, про визвольну боротьбу.

Ранньої осені 1945 р. родина Вірченків переїхала до Житомира, де Ніна стала ученицею 10 класу єдиної на той час української десятирічки.

Школу закінчила із „золотою“ медаллю (сьогодні у житомирській школі висить список медалістів, який починається з прізвища „Вірченко“) і восени 1946 р. стала студенткою механіко-математичного факультету Київського ун-ту.

Любов до математики у Ніни Вірченко проявлялася ще в дитинстві. У школі математика й фізика були їй близькою, та й на вчителів дівчині щастило. А в 10-му класі Ніна вже твердо знала, що присвятити себе математиці.

Життя Ніни у Києві почалося з підвальної кімнати у гуртожитку, де мешкало 19 студенток. Лекції з математики багатьох викладачів сприймала як інтелектуальні свята. А у вільний час — театри, філармонія, музеї.

Ніна Вірченко була смілива і незалежна студентка, мріяла про міжпланетні польоти. Ці мрії привели її в студентський гурток ракетотехніки й аеродинаміки, де Ніна і двадцять дев'ять хлопців вивчали будову літаків, стрибали з парашутами. У цей час вона вибрала собі псевдонім УЖМА, який розшифровується так: Україна — Жінка — Математика — Астрономія. За випускний твір та псевдонім її згодом допитували на слідстві в КДБ.

„Із тих перших студентських літ,— згадує Ніна Вірченко,— найбільше пам'ятаю радість невимовну, неймовірну насолоду від занять математикою і нестерпне почуття голоду! Це ж був голодний в Україні 1947 рік! На лекціях формули змішувалися перед очима зі шматочками хліба...“

А репресивна машина тоталітарного режиму працювала безперервно. Цей молох вимагав нових жертв, усіх, хто вирізнявся над буденною сірістю, кому вистачало зухвалости мати власну думку...

Її заарештували у червні 1948 р. Сценарій типовий: поодинокі камера — слідство на Володимирській — Лук'янівська тюрма. Вирок оголошено 8 січня 1949 р.: десять років спецтаборів за „зраду Батьківщині й участь в українсько-націоналістичній банді“.

А далі — дорога до Східного Сибіру, тайшетські спецтабори, лісопвал, каменярні, лікарня, 40-градусні морози, втрати друзів... Та Ніна Опанасівна і там щодня жила за принципом — що ти сьогодні зробив для України? Чорний одяг з номерами (у Ніни Р-840) не зміг затьмарити сонцевийні очі юнок у неволі. Вони крадькома і співали, і вишивали, і віршували. А Ніну Вірченко там ще рятувала й математика, усні уроки якої вона проводила для товаришок.

По смерті Сталіна, після шести років ув'язнення Ніну Вірченко амністували як „малолітню“. Повернувшись в Україну, вона викладає математику і фізику в школах Житомирської та Київської областей, продовжує навчання у Київському ун-ті — спочатку заочно, а потім стаціонарно. Завдяки клопотанням академіка І. Швеця, професорів Г. Положія та І. Ляшка, доцента Н. Пахарєвої, які „взяли її на поруки“, Ніна Вірченко після

закінчення університету вступає до аспірантури при кафедрі математичної фізики Київського державного ун-ту. Однак Держбезпека стежила за нею аж до 1990 р.

У 1964 р. вчена захищає кандидатську дисертацію „Розв'язання деяких змішаних крайових задач в класі p -аналітичних функцій“ і до 1973 р. працює доцентом кафедри математичної фізики Київського державного ун-ту.

Під час політичних чисток на початку 1970-х рр. Ніну Вірченко звільнили з роботи і після короткотривалого безробіття вона стає доцентом кафедри вищої математики Київського політехнічного інституту, де працює і сьогодні. У 1988 р. Н. Вірченко захищає докторську дисертацію „Нові типи парних (потрійних) інтегральних рівнянь зі спеціальними функціями“, а 1989 р. їй надають звання професора.

За незалежної України Н. Вірченко цілком поринає у світ математики і в бурхливий вир науково-організаційної та громадської діяльності. Вона — соросівський професор (1997), лауреат І премії (1998), заслужений викладач (1999) та Почесний професор Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут“ (2005), заслужений працівник освіти України (2006), переможець конкурсу „Викладач-дослідник—2008“, має дві нагороди Ярослава Мудрого (1999, 2005) від АН ВШ України, медалі „Будівничий України“ від „Просвіти“ (2001) та Андрія Первозванного (2005), знак „Петро Могила“ від Міністерства освіти та науки України (2007). Н. Вірченко багато років керує науковими семінарами між вищими навчальними закладами. Це „Крайові задачі. Спеціальні функції“, „Диференціальні рівняння та їх застосування“ і науково-методичний кафедральний семінар. Учена — науковий керівник багатьох магістерських та кандидатських робіт, багаторазовий опонент на захистах докторських і кандидатських дисертацій, учасник численних міжнародних наукових конференцій в Чехословаччині, Німеччині, Болгарії, Білорусі, Литві, Польщі, Португалії, Фінляндії, Швейцарії, Росії, Таджикистані та Узбекистані.

Все це свідчить про її високий авторитет у математичному світі та вагомість її наукових досліджень. Коло наукових зацікавлень — теорія узагальнених аналітичних функцій, теорія мішаних крайових задач, сингулярні рівняння з частинними похідними, інтегральні рівняння, спеціальні функції та інтегральні перетворення, історія та методика математики. Ніна Вірченко — автор понад 350 наукових і науково-методичних праць, з-поміж яких 20 монографій: „Смешанные краевые задачи математической физики“ (1985), „Парні (потрійні) інтегральні рівняння“ (1989), „Математика в афоризмах, цитатах, висловлюваннях“ (вид. українською (1974), російською (1974) та японською (1989, 1995) мовами), „Дробові інтегральні перетворення гіпергеометричного типу“ (1995), „Графіки елементарних та спеціальних функцій“ (1996), „Основні методи розв'язання задач математичної фізики“ (1997), „Узагальнені функції Лежандра та їх застосування“ (1998), „Generalized associated Legendre functions and their applications“ (2001), „Graphs of elementary and special functions“ (2001), „Нариси з методики викладання вищої математики“ (2006),

„Основи дробового інтегро-диференціювання“ (2007), „Парні (N-арні) інтегральні рівняння“ (2009) та ін.

Ніна Вірченко — керівник студентських наукових товариств, організатор тринадцяти Міжнародних конференцій ім. акад. М. Кравчука (1992—2010), відкриття аудиторії ім. М. Кравчука в Київському політехнічному інституті (2002), відкриття пам'ятника М. Кравчукові (2003), створення фільму „Голгофа академіка Кравчука“, упорядкування та видання трьох книжок М. Кравчука: „Науково-популярні праці“ (2000), „Вибрані математичні праці“ (2002, прибл. 800 с.), „Розвиток математичних ідей Михайла Кравчука“ („Development of the mathematical ideas of Mykhailo Kravchuk“ (2004, прибл. 800 с.).

Зазначимо, що Михайло Кравчук (1892—1942) — найвизначніший український математик ХХ ст., дійсний член ВУАН, учений світової слави, був репресований у 1938 р. і загинув на Колимі.

Ніна Вірченко — дивовижна і особлива Людина! Всіх, хто має щастя спілкуватися з нею, вражає її доброта, безкомпромісність, унікальна щирість, скромність, працьовитість та енергійність.

У книжці „Українки в історії“ є такі слова: „Ніна Опанасівна Вірченко — з тих людей, які підносять репутацію України як наукової держави, стверджують образ українки як сучасної, освіченої, інтелектуально розвиненої, політично свідомої жінки“ (К., 2004, с. 279).

Колективи Математичної комісії Наукового товариства ім. Шевченка та Секції математики і математичного моделювання Західного наукового центру НАН України і МОН України зичать дорогій ювілярці міцного здоров'я, щастя, ще багато літ натхненної праці на благо рідного народу й української науки. З роси і води на многії щасливіві літа!

Богдан ПТАШНИК

20 травня 2010 р. виповнюється 80 років від народження видатного українського вченого-музикознавця, дійсного члена НТШ (від 15 грудня 1992 р.) Стефанії Стефанівни Павлишин.

С. Павлишин походить із роду Барвінських, про що не лише згадує у розмовах, але й чимало робить для збереження пам'яті про нього. Вона допомагала в реабілітації

Василя Барвінського, написала про нього і його батька Олександра монографії, домоглася перейменування вулиці, де зберігся їхній будинок. Отже, вже саме її родинне оточення, „генетична пам'ять“ з юности сформували той світогляд, ту життєву і професійну мету, до якої йшла протягом усього життєвого шляху.

Народилася С. Павлишин у Коломиї — місті з давніми культурними традиціями, проте родина виїхала звідти, коли вона була маленькою, а потім ще раз повернулася туди у роки війни (1943—1945). У Коломиї навчалася у школі, гімназії та в музичній школі. Згодом вступила до Львівського музичного училища, а потім — Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка. 1952 р. закінчила теоретичний факультет консерваторії, клас спеціалізації Арсенія Котляревського, 1954 р. захистила кандидатську дисертацію „Творчість Дениса Січинського“ під керівництвом Пилипа Козицького.

У консерваторії Стефанія Павлишин протягом тридцяти років читала найскладніші курси — історію зарубіжної музики та семінар сучасної музики для студентів як виконавських спеціальностей, так і теоретико-композиторського факультету. Ще в 1960—1970-ті роки вона славилася на весь колишній СРСР своєю прихильністю до авангарду

і пропагувала „гнилі буржуазні цінності“, спокійно ігноруючи партійні настанови з цього приводу. А викладаючи історію зарубіжної музики, вимагала у студентів читати іноземні джерела мовою оригіналу, хоча тоді це було цілком небажано і навіть небезпечно. Оскільки вчена знає до десяти іноземних мов, то її особисте прохання природне, і воно не викликало спротиву. Нестандартний тип мислення давав можливість їй легко говорити про такі заборонені речі, як релігійне світовідчуття композиторів чи філософські погляди ідеалістів у музиці. Зрозуміло, що така громадянська і наукова позиція аж ніяк не полегшувала їй життя в атмосфері радянського вишу. Однак С. Павлишин ніколи не шкодувала про свою непоступливість, хоча це і обмежило виїзди за кордон, котримі тоді марила: мріяла відвідати провідні музеї світу, побачити вистави найславніших театрів. Однак через „неправильні“ погляди її мрії у той час були майже недосяжними.

Коло її наукових зацікавлень вражає широтою поєднання цілком протилежних тем, які, здавалось би, не мали б потрапити у поле зору одного вченого, а привернути увагу щонайменше всієї кафедри історії музики в якомусь великому навчальному закладі чи науково-дослідному інституті. З-поміж тем наукових праць Стефанії Павлишин особливе місце обіймають проблеми сучасної композиторської творчості у всіх можливих аспектах — історико-соціальному, естетичному, філософському та в ракурсі композиторської техніки. Вона розглядає як мистецькі явища, які відкривали сучасну епоху в музиці: творчість американського композитора Чарльза Айвза, експериментальні пошуки метра нововіденської школи Арнольда Шенберга, так і художню звершення останніх десятиріч, зокрема стильову еволюцію американських авторів Джорджа Крамба, Джона Кейджа, Мортона Фелдмена та інших, приділяє особливу увагу слов'янським, польській і чеській. Окреме місце в її дослідженнях посідає українська музика, представлена в широкій і різноплановій історичній ракурсі —